

**UNA EXPERIÈNCIA INTERCULTURAL EN
L'EDUCACIÓ DE LES PERSONES GRANS:
LA INTERNATIONAL SUMMER SENIOR
UNIVERSITY (ISSU) DE LA UNIVERSITAT
DE LES ILLES BALEARS**

Una experiència intercultural en l'educació de les persones grans: la International Summer Senior University (ISSU) de la Universitat de les Illes Balears

Carmen Orte Socias
Joan Amer Fernández

Resum

Els programes universitaris per a persones grans s'emmarquen en les iniciatives d'aprenentatge al llarg de tota la vida i constitueixen escenaris ideals per fomentar més relacions socials i una millora del benestar psicològic de les persones participants. La International Summer Senior University (ISSU) és una proposta original i innovadora en el marc d'aquests programes educatius, ja que promou l'experiència intercultural i l'intercanvi entre persones de diferents països com a base del seu projecte educatiu. A partir de les avaluacions realitzades amb els qüestionaris contestats pels alumnes en les diferents edicions, es fa un perfil dels participants i es descriuen quins són, segons ells, els principals beneficis de la participació en el programa. Els resultats apunten una alta satisfacció amb l'ISSU. En la discussió i les conclusions, es destaca el valor afegit de les relacions interpersonals de caire internacional i l'entesa intercultural que fomenta aquest tipus de programa, tot promovent de manera innovadora les habilitats socials i la capacitat d'aprenentatge en un format distint dels habituals en els programes universitaris de persones grans.

Resumen

Los programas universitarios para personas mayores se enmarcan en las iniciativas de aprendizaje a lo largo de toda la vida y constituyen escenarios ideales para fomentar una mejora de las relaciones sociales y del bienestar psicológico de las personas participantes. La International Summer Senior University (ISSU) es una propuesta original y novedosa en el marco de estos programas educativos, en tanto que promueve la experiencia intercultural y el intercambio entre personas de distintos países como base de su proyecto educativo. A partir de las evaluaciones realizadas con los cuestionarios contestados por los alumnos en las diferentes ediciones, se hace un perfil de los participantes y se describen cuáles son, según ellos, los principales beneficios de la participación en el programa. Los resultados apuntan a una alta satisfacción con la ISSU. En la discusión y conclusiones, se destaca el valor añadido de las relaciones interpersonales de carácter internacional y el entendimiento intercultural que este tipo de programa fomenta, promoviendo de manera innovadora las habilidades sociales y la capacidad de aprendizaje en un formato distinto a los habituales en los programas universitarios de mayores.

---

1. Introducció

La Universitat Internacional d'Estiu per a Persones Majors o International Summer Senior University (en endavant, ISSU) és una iniciativa d'aprenentatge de caràcter intercultural impulsada inicialment per la Universitat Oberta de Majors i coordinada, des de 2014, pel

Departament de Pedagogia i Didàctiques Específiques. La seva directora des de la primera edició és la Dra. Carmen Orte Socias.

ISSU és una activitat de caràcter anual, que se celebra habitualment la segona setmana de setembre. Actualment ja se n'han fet vuit edicions. Va néixer amb la fita de facilitar l'intercanvi d'experiències entre persones grans de distintes universitats del continent europeu.

L'objectiu del capítol és portar a terme una anàlisi dels principals trets específics d'aquesta iniciativa, a partir de l'explotació de les avaluacions realitzades anualment per l'alumnat. Aquest objectiu es desplega en dos subobjectius: primer, indagar el grau d'alineament amb les fites dels programes d'aprenentatge per a tota la vida; segon, descriure el valor afegit que aporta el caràcter intercultural i internacional de l'ISSU. Com es descriu tant en el web (<http://summer-senioruniversity.uib.eu>) com en les memòries anuals, la finalitat de l'ISSU d'afavorir un espai per a l'experiència intercultural entre estudiants grans constitueix un aspecte original i innovador en aquest tipus de programes. En aquest sentit, ni en el marc de les universitats d'estiu ni en el marc dels programes universitaris per a persones grans no s'han trobat iniciatives semblants, amb l'excepció d'alguns programes nord-americans. En el moment de tancar aquestes línies, l'ISSU està explorant potencials línies de col·laboració amb una proposta conjunta amb la Universitat de Glasgow Strathclyde (Escòcia, Regne Unit).

Els programes educatius per a persones grans són propostes que treballen per a l'envelliment actiu i que fomenten el *saber*, el *saber ser* i el *saber fer* (Anguera, 2013; Vives, Orte i Ballester, 2015). El disseny de l'ISSU té en compte les necessitats educatives específiques de les persones grans (Lumsden, 1985): la necessitat de funcionament en societat, la necessitat d'expressió, la necessitat de participació, la necessitat d'influir i la necessitat de transcendència. Tant la naturalesa com la direccionalitat del programa tenen presents aquestes necessitats, tot estimulant les relacions interculturals i intergeneracionals. En la línia de Gairín, Rodríguez-Gómez, Armengol i Arco (2013) i Pérez-Albéniz, Pascual, Navarro i Lucas-Molina (2015), el programa treballa per a l'emancipació sociocultural dels grans, en un marc en què les persones grans, a més de continuar aprenent, poden millorar la seva autoestima, compartir experiències i disposar d'alternatives d'oci.

Al llarg de les vuit edicions celebrades, la temàtica treballada ha estat molt diversa. La primera edició s'enfocà a un millor coneixement de Mallorca (patrimoni, gastronomia...) i també a treballar el tema de la dependència de les persones grans. La segona edició se centrà en els aspectes divulgatius de la ciència, amb una aproximació interdisciplinària, tant en format de tallers com de conferències. La tercera edició estava dedicada a l'arqueologia, la prehistòria i la història antiga. També s'hi féu, com a element engrescador, la visita a l'illa d'Eivissa. La quarta edició va ser una edició monogràfica orientada a la cultura i la gastronomia de les illes Balears. En la cinquena edició, el tema va ser la serra

de Tramuntana, que el 2011 va ser nomenada Patrimoni Mundial per l'UNESCO. La sisena edició s'orientà a les temàtiques del turisme i la ciutadania europea a les Illes Balears. La setena edició adoptà una perspectiva mediambiental i s'hi tractà el tema de l'aigua. Per últim, la vuitena edició se centrà en la literatura, la música i l'art a les illes Balears.

Després d'exposar la metodologia utilitzada, en què es fa èmfasi també en el perfil de l'alumnat, el capítol descriu els principals resultats de les edicions celebrades, tot subratllant les contribucions positives que comporta la participació en aquest tipus de programes, aportades per l'alumnat. De manera complementària, es fa referència al diagnòstic que fa l'alumnat enquestat sobre les condicions de vida de la gent gran als diferents països europeus, element afegit en l'avaluació de la VII edició de l'ISSU. En la discussió i les conclusions, es comenten els potencials trets innovadors de l'ISSU, de cara a la seva replicació en altres escenaris. També s'hi assenyalen les limitacions de la recerca, les implicacions pràctiques i polítiques i les futures línies d'investigació.

2. Metodologia

Població d'estudi. En el total de les set edicions celebrades hi han participat 380 alumnes. El perfil és el d'una dona d'uns 66 anys, amb estudis universitaris i de nacionalitat estrangera. En comparació amb altres iniciatives d'universitats de persones grans (Gairín, Rodríguez-Gómez, Armengol i Arco, 2013), el nivell d'estudis és similar i la mitjana d'edat és lleugerament més alta. Cal destacar que, segons aquests autors, el nivell de formació de les persones que assisteixen a programes universitaris de grans acostuma a ser més alt que el de la població gran en general.

A la taula 1 podem veure amb més detall les característiques de l'alumnat participant al llarg dels diferents anys, tot fent referència a l'edat, el percentatge de dones, el percentatge d'estrangers, el nivell d'estudis.

Taula 1 | *Perfil de les persones participants a les diferents edicions de l'ISSU*

	I edició	II edició	III edició	IV edició	V edició	VI edició	VII edició
Participants	75	71	73	53	52	30	26
Mitjana Edat	65	63,6	66	66	66,3	66,4	67
% dones	56	66	71,1	69,8	68,3	76,6	69
% estrangers	29,3	55	32,8	66	57,6	53,3	
% estudis universitaris	50	68,8	68	58	58	68	85
% estudis secundaris	28	23	26	31	24	21	12
% estudis primaris	20	8,3	2	4	11	4	

Procediment. A final de cada edició es passava un qüestionari de satisfacció i avaluació. En la VII edició s'afegiren preguntes relatives a l'aprenentatge al llarg de tota la vida i a la qualitat de vida de la gent gran als distints països (preguntes obertes i tancades). Per al tractament i l'anàlisi de dades, s'ha treballat amb full de càlcul i, per a les preguntes obertes, s'ha fet buidatge de contingut a partir de categories.

Instrument. El qüestionari d'avaluació i satisfacció inclou un primer bloc de preguntes sobre el perfil de l'alumnat, com l'estat civil, la convivència familiar, el nivell d'estudis, la situació laboral. També es demana pel canal a través del qual s'han assabentat de la celebració de l'ISSU. En un segon bloc de preguntes, relatives a la valoració de l'esdeveniment, es demana sobre el grau de satisfacció amb els tallers, les conferències, les excursions, les activitats i les vetllades. També se'ls consulta sobre el nivell d'informació rebuda, el material entregat, l'allotjament. Amb aquest instrument es recullen suggeriments per a altres anys.

Per últim, com s'ha apuntat, en la VII edició s'afegí a l'instrument una sèrie de qüestions lligades a l'aprenentatge al llarg de tota la vida i a la qualitat de vida de la gent gran. Primer, sobre l'aprenentatge al llarg de tota la vida, les preguntes volen esbrinar l'experiència dels participants en programes educatius per a gent gran, l'edat a la qual es comencen a implicar en aquests programes, les competències personals i d'aprenentatge que, segons ells, adquireixen, així com altres beneficis de la participació en aquests programes. Segon, sobre la qualitat de vida de la gent gran, se'ls demana per les seves xarxes personals de cura i assistència en cas de necessitat. També responen sobre quins són, segons ells, els principals problemes de la gent gran al seu país.

3. Els principals resultats

En l'apartat de resultats, s'analitzen diferents aspectes tals com les diferents vies a través de les quals els participants coneixen l'ISSU, el grau de satisfacció amb els tallers, les conferències i les excursions de les distintes edicions, l'experiència i les competències apreses amb la participació de programes per a grans. També es treballen les respostes dels participants a qüestions sobre aprenentatge al llarg de la vida i sobre la problemàtica de la gent gran al seu país.

En primer lloc, es descriu quins són els principals canals d'informació a través dels quals els participants s'assabenten de l'existència de l'ISSU. Es tracta d'un aspecte interessant per analitzar i, alhora, rellevant per al funcionament i l'organització de l'esdeveniment. Com es pot veure a la taula 2, al llarg de les diferents edicions, els canals més importants per facilitar la informació són els responsables dels programes universitaris de persones grans de cada universitat, les associacions d'estudiants

sèniors i els companys i amics. Els correus enviats des de la mateixa organització de l'ISSU també tenen la seva importància. A més, en la darrera edició es detecta que la plana web de l'ISSU pren rellevància com a canal d'informació: caldrà veure si aquesta tendència es manté en futures edicions.

Taula 2 | *Canals d'informació sobre la International Summer Senior University (informació en percentatges)*

Canal d'informació	I edició	II edició	III edició	IV edició	V edició	VI edició	VII edició
Responsable dels programes de majors de la seva universitat	31,8	68,8	30	35	34	21	35
Correu ISSU	25	6,3	13	35	21	18	12
Correu Servei Relacions Internacionals (UIB)	4,5	-	2	-	-	-	-
Companys/amics	20,5	12,5	23	23	21	32	15
Associació d'estudiants de la seva universitat de persones grans	9,1	10,4	17	4	13	18	35
Web ISSU	2,3	-	-	4	-	-	15
Altres vies	-	2	8	-	5	-	-

En segon lloc, quant al grau de satisfacció al voltant de les activitats, conferències, tallers i excursions, es disposa de dades des de la tercera edició. Per tallers, s'entenen aquelles dinàmiques de petit format amb un component pràctic i participatiu. Dins la categoria «excursions», s'engloben diferents activitats com, per exemple, visites a museus o espais naturals. Les conferències eren principalment de caire expositiu amb un torn obert de paraules enfocat a la participació. Com es pot veure a la taula 3, els tres tipus d'activitats, amb una escala de resposta Likert de 5 nivells, obtenen puntuacions entre 4 i 5 (màxima). Amb un destacat diferent, podem veure en cada una de les edicions quin tipus d'activitat és la que agrada més. En conjunt, les mitjanes totals obtenen puntuació molt similar (entre 4,44 i 4,41).

Taula 3 | *Grau de satisfacció amb les activitats (Escala de l'1 al 5)*

Tipus d'activitat	III edició	IV edició	V edició	VI edició	VII edició	Mitjana
Conferències	4,16	4,4	4,67	4,43	4,53	4,44
Tallers	4,56	4,33	4,55	4,45	4,26	4,43
Excursions	4,34	4,25	4,63	4,54	4,32	4,41

En tercer lloc, pel que fa a les competències d'aprenentatge que es treballen en aquests tipus de programes, es va demanar als participants que prioritzassin (o ordenassin segons la importància que li donaven) una sèrie d'ítems. Com es pot veure a la taula 4, la primera posició l'ocupa la millora de la competència comunicativa oral i escrita, la segona posició l'ocupa la capacitat d'anàlisi i a la tercera posició trobam la gestió de la informació.

Taula 4 | *Competències d'aprenentatge que milloren amb la participació als programes d'aprenentatge al llarg de tota la vida*

Classificació de competències d'aprenentatge treballades en els programes d'aprenentatge al llarg de tota la vida	
1. Competència oral i escrita	1,95
2. Capacitat d'anàlisi	2,15
3. Gestió de la informació	2,41
4. Capacitat d'organització	3,23
5. Resolució de problemes i presa de decisions	3,47

En quart lloc, sobre la millora de les competències personals a través de la participació en aquests tipus de programes, els alumnes sèniors han de portar a terme una prioritització o classificació de vuit ítems. Tal i com recull la taula 5, la primera competència personal que assenyalen són les relacions interpersonals, com a segona competència apunten l'autoaprenentatge i la tercera competència que indiquen és la capacitat d'adaptació a noves situacions.

Taula 5 | *Classificació de competències personals treballades en els programes d'aprenentatge al llarg de tota la vida*

Classificació de competències d'aprenentatge treballades en els programes d'aprenentatge al llarg de tota la vida	
1. Relacions interpersonals	2,13
2. Autoaprenentatge	2,9
3. Adaptació a situacions noves	3,4
4. Reconeixement de la diversitat cultural	3,71
5. Capacitat de treball en equip	4
6. Pensament crític	4,21
7. Creativitat	4,5
8. Compromís ètic	5,17

En cinquè lloc, en relació amb els beneficis de la participació en aquests programes, en les preguntes amb format obert s'ha recollit un ventall ampli de respostes (taula 5). Entre aquestes, cal destacar el foment de les relacions interpersonals i la creació de noves amistats, la possibilitat de mantenir viva la capacitat d'aprenentatge, la promoció de les relacions intergeneracionals, l'oportunitat de viatjar, l'entrenament de la resiliència i la capacitat d'adaptació. En el cas de la resposta relativa a l'oportunitat de viatjar, cal assenyalar que la pregunta feia referència en general als programes d'aprenentatge al llarg de la vida, però probablement, en aquesta resposta, els enquestats parlen de l'ISSU.

Taula 6 | *Els beneficis de la participació en programes d'aprenentatge al llarg de tota la vida, segons els participants a l'ISSU (pregunta amb resposta oberta)*

Els beneficis de la participació en programes d'aprenentatge al llarg de tota la vida

- Relacions interpersonals/noves amistats
  - Mantenir viva la capacitat d'aprenentatge
  - Promoció de les relacions intergeneracionals
  - Oportunitat de viatjar
  - Entrenament de la resiliència i la capacitat d'adaptació
-

En sisè lloc, pel que fa als principals problemes de la gent gran a cada país, a les preguntes obertes s'ha destacat la salut i l'atenció sanitària, l'aïllament i la soledat, els problemes econòmics, la importància de la socialització, la necessitat de residències i d'espais d'atenció a la gent gran (taula 6). Com que és una pregunta de resposta oberta, s'hi han recollit moltes respostes variades que es poden agrupar en els paraigües dels problemes econòmics, de salut i socials i comunitaris de la gent gran.

Taula 7 | *Els principals problemes de la gent gran al teu país*

Els principals problemes de la gent gran al teu país

- Salut i atenció sanitària
  - Aïllament i soledat
  - Problemes econòmics
  - Necessitat de socialització
  - Demanda de residències i d'espais d'atenció a la gent gran
-

En conjunt, els resultats apunten un alt grau de satisfacció amb l'ISSU. A més, es consideren els programes d'aprenentatge al llarg de tota la vida, com l'ISSU, com un escenari ideal per entrenar les competències personals i d'aprenentatge. Per últim, els beneficis de la participació en aquest tipus de programes inclouen de manera rellevant l'oportunitat per a la socialització, necessitat social assenyalada pels participants, especialment en la seva franja d'edat (pels potencials problemes d'aïllament i soledat).

4. Discussió i conclusions

Els resultats obtinguts, tant per la satisfacció amb el programa, com pels beneficis de participar en programes com l'ISSU, ens permeten indicar que aquest programa s'alinea amb els objectius generals dels programes educatius per a la gent gran. En aquest sentit, l'ISSU promou el *saber*, *saber ser* i *saber fer*. El desplegament i la implementació d'aquest programa té en compte les necessitats educatives específiques de la població gran assenyalades en el marc teòric, com, entre d'altres, la necessitat d'expressió, la necessitat de participació i la necessitat de transcendència.

Entre les limitacions del capítol, podem assenyalar la desitjabilitat social en les respostes als qüestionaris d'avaluació per part de l'alumnat participant en les diferents edicions de l'ISSU. En relació amb les implicacions pràctiques i polítiques, el disseny de programes educatius en la línia de l'ISSU constitueixen un escenari diferent per al foment de l'aprenentatge i l'entrenament de les competències entre la gent gran. A més, aquest tipus de propostes educatives s'alineen amb polítiques del foment de la interculturalitat i la mobilitat i en una franja d'edat diferent de l'habitual (més enllà de les activitats més comunes de promoció de la interculturalitat en l'etapa escolar).

Quant a les línies de futur, es poden explorar iniciatives de treball col·laboratiu i recerca participativa amb l'alumnat participant, tot incloent-los més en la definició de l'objecte d'estudi i dels aspectes a investigar. També els mètodes visuals de recerca disposen de potencial en una activitat educativa d'aquestes característiques. De fet, de manera exploratòria, ja s'ha fet una mica de feina en recerca visual en la VII edició.

Per últim, com afirmen Pérez-Albéniz, Pascual, Navarro i Lucas-Molina (2015), els beneficis del programa van més enllà dels beneficis educatius i arriben a altres esferes de la persona, amb la qual cosa milloren el seu benestar psicològic, la seva autoestima, la seva capacitat cognitiva i les seves habilitats socials, a través del coneixement d'altres realitats i la relació amb persones de diferents països.

Agraïments

En primer lloc, els autors volen agrair les aportacions i la col·laboració de Bàrbara Ordinas, responsable administrativa de la Universitat Internacional de Persones Majors. Bàrbara Ordinas és tècnica del Servei de Relacions Internacionals de la Universitat de les Illes Balears i coordinadora de les activitats i de l'avaluació de les diferents edicions de l'ISSU. Els autors també volen agrair públicament als participants de les distintes edicions de la Universitat Internacional d'Estiu per a Persones Majors/International Summer Senior University la seva col·laboració activa en l'avaluació i emplenament de qüestionaris relatius a la satisfacció i el funcionament de les distintes edicions.

Referències bibliogràfiques

Anguera, T. (2013). Diseño de programas educativos para mayores. *El Guiniguada*, 22, 8-26.

Fernández, A., García, J. L. i Pérez Serrano, G. (2014). Los Programas Universitarios de Mayores y su contribución al aprendizaje a lo largo de la vida. *Revista Complutense de Educación*, 25(2), 521-540.

Gairín, J., Rodríguez-Gómez, D., Armengol, C. i Arco, I. (2013). El acceso a la universidad para personas mayores en España. Los programas universitarios para personas mayores: Revisando la realidad. *Revista de Orientación Educativa*, 27(51), 45-65.

Lumsden, B. D. (1985). *The old adult as learner. Aspects of educational gerontology*. Washington: Hemisphere Publishing Corporation.

Pérez-Albéniz, A., Pascual, A., Navarro, M. C. i Lucas-Molina, B. (2015). Más allá del conocimiento. El impacto de un programa educativo universitario para mayores. *Aula Abierta*, 43, 54-60.

Vives, M., Orte, C. i Ballester, L. (2015). Efectos de los programas universitarios en personas mayores en su red y apoyo social. El ejemplo de la Universitat Oberta per a Majors. *Pedagogía Social. Revista Interuniversitaria*, 25, 299-317.

Autors

CARMEN ORTE SOCIAS

Santander, Cantàbria. Llicenciada en psicologia i doctora en ciències de l'educació; catedràtica d'universitat de Pedagogia de la Inadaptació Social del Departament de Pedagogia i Didàctiques Específiques de la UIB. Està especialitzada en temes d'inadaptació social i en educació de persones grans. L'any 1998, juntament amb el professor Martí X. March Cerdà van crear la Universitat Oberta per a Majors (UOM) a les Illes Balears que ha dirigit fins al mes de juliol de 2013.

És la directora de la Càtedra d'Atenció a la Dependència i Promoció de l'Autonomia Personal de la UIB des de 2007. Ha dirigit i dirigeix projectes de R+D i altres projectes de tipus educatiu i social, sobre els quals ha fet diverses publicacions en l'àmbit nacional i internacional. Des de 2003 és investigadora principal en diverses investigacions competitives sobre la prevenció del consum de drogues i altres conductes problemàtiques i l'educació per a la competència familiar del Ministeri d'Economia i Competitivitat i diverses investigacions europees en el context de la formació al llarg de tota la vida per a persones grans en diversos països europeus. És la directora de la International Summer Senior University. És subdirectora del Departament de Pedagogia i Didàctiques Específiques de la UIB.

JOAN AMER FERNÁNDEZ

Llicenciat i doctor en sociologia per la Universitat Autònoma de Barcelona. Professor del Departament de Pedagogia i Didàctiques Específiques de la Universitat de les Illes Balears. Membre del Grup d'Investigació i Formació Educativa i Social (GIFES, <http://gifes.uib.eu>). Les seves línies de recerca són els programes familiars basats en l'evidència, la pedagogia social i la sociologia de l'educació i la família.